

ปัญหาการเข้าถึงสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นคนพิการในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาภายใต้ระบบกฎหมายไทย

กฤษฎา อภินวถาวรกุล^{1*}, อานนท์ ศรีบุญโรจน์²

บทคัดย่อ

สิทธิในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของคนพิการเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่ได้รับการรับรองจากทั้งตราสารระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องสิทธิมนุษยชนและกฎหมายภายในที่เกี่ยวกับการดำเนินกระบวนการวิธีพิจารณาความอาญา โดยไม่คำนึงว่าคนพิการจะอยู่ในฐานะใด โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อคนพิการต้องเผชิญกับสถานการณ์ที่ต้องตกเป็นผู้ถูกกล่าวหาในคดีอาญาซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคลดังกล่าว ด้วยเหตุนี้การดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาจึงจำเป็นที่จะต้องมีการที่เอื้ออำนวยเพื่ออำนวยความสะดวกให้คนพิการแต่ละประเภทสามารถต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ โดยเฉพาะพิจารณาภายใต้ระบบกฎหมายไทยพบว่า แม้กฎหมายไทยจะได้ให้การคุ้มครองสิทธิของคนพิการในฐานะผู้ถูกกล่าวหาในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาไว้แล้วก็ตาม แต่ก็ยังจำกัดไว้แต่เฉพาะมาตรการพิเศษที่จัดให้ความพิการบางประเภทเท่านั้น ส่งผลให้ผู้ถูกกล่าวหาที่มีความพิการประเภทอื่น ๆ ไม่อาจเข้าถึงและได้รับการคุ้มครองสิทธิในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้อย่างเต็มที่ ตามนัยนี้จึงมีความจำเป็นที่ประเทศไทยจะต้องแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการวิธีพิจารณาความอาญาให้ครอบคลุมถึงความพิการทุกประเภท โดยคำนึงถึงความต้องการจำเป็นพิเศษของความพิการแต่ละประเภทในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

คำสำคัญ : คนพิการ, ผู้ถูกกล่าวหา, กระบวนการวิธีพิจารณาความอาญา

¹ Jacky_for_u@hotmail.com คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ

² Themis.lawtu@gmail.com คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ

The Problems to Access to the Rights of Alleged Offender with Disabilities in Criminal Procedure under Thai Legal System

Krisda Apinawatawornkul^{3*}, Arnon Sriboonroj⁴

Abstract

The rights to access to justice of people with disabilities in criminal procedure are recognized not only in international instruments regarding human rights laws but also in national laws particularly on criminal procedure without considering of the status of persons with disabilities especially when persons with disabilities encounter with circumstance that they are considered as the alleged offender. In such situation, the rights and liberty of disabled person might be violated. Therefore, the criminal procedure has to provide some suitable measures in order to support disable person to file a lawsuit. In terms of Thai legal system, even though the criminal procedure protects the rights of persons with disabilities, that protection does not cover to all kind of disabilities. This leads to access to justice for disable person has not be well-protected under criminal procedure law. This paper claims that criminal procedure law needs to be amended in order to protect the rights and liberty of persons with disabilities in all kinds of disabilities.

Keywords: persons with disabilities, alleged offender, criminal procedure

ความเบื้องต้น

ในปัจจุบัน หลักการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้รับการยอมรับอย่างแพร่หลาย ซึ่งในหลายประเทศได้ให้การรับรองหลักการดังกล่าวไว้ในกฎหมายภายใน เช่น รัฐธรรมนูญและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งได้บัญญัติหลักประกันสิทธิของบุคคลในสถานะดังกล่าวไว้ อย่างชัดเจนไม่ว่าบุคคลนั้นจะมีความสมบูรณ์พร้อมทั้งร่างกายและจิตใจ หรือแม้ว่าบุคคลนั้นจะมีภาวะร่างกายและจิตใจที่บกพร่องก็ตาม ด้วยเหตุที่การค้นหาความจริงในคดีอาญาซึ่งผู้ถูกกล่าวหา มีฐานะเป็นประธานในคดี ผู้ถูกกล่าวหาจึงจำเป็นต้องได้รับการคุ้มครองสิทธิ เพื่อให้เขาเหล่านั้นสามารถแก้ข้อกล่าวหาและต่อสู้คดีได้อย่างสมบูรณ์ เช่นสิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะมีคำพิพากษาตัดสินว่ามีความผิดจริง (Presumption of Innocence) สิทธิในการเผชิญหน้ากับคู่ความและพยาน (Right to Confrontation) สิทธิในการซักค้าน (Cross-examination) เพื่อทำลายน้ำหนักพยานฝ่ายตรงข้ามและสิทธิที่จะมีที่ปรึกษา (Right to Counsel) เป็นต้น

อย่างไรก็ดียังมีบุคคลกลุ่มหนึ่งที่ถือได้ว่ามีสถานะความอ่อนแอ (Vulnerable Group) ทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจอันได้แก่ คนพิการ เนื่องจากคนพิการเป็นบุคคลที่มีความบกพร่องทางร่างกาย จิตใจสติปัญญา หรือทางประสาทสัมผัสในระยะยาว ซึ่งเมื่อมีปฏิสัมพันธ์กับอุปสรรคนานัปการ จะเกิดขบวนการมีส่วนร่วม

³ Jacky_for_u@hotmail.com Faculty of Law, Thaksin University

⁴ Themis.lawtu@gmail.com Faculty of Law, Thaksin University

ร่วมในสังคมอย่างเต็มที่และมีประสิทธิภาพบนพื้นฐานที่เท่าเทียมกับบุคคลอื่น (Convention on the Rights of Persons with Disabilities 2006, Article 1 para. 2) ตามนัยนี้เราจะเห็นได้ว่าภาวะความอ่อนแอทั้งทางร่างกายและจิตใจของคนพิการนั้นเป็นสภาวะการณ์ที่สมควรต้องได้รับการดูแลเป็นพิเศษ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อคนพิการต้องเผชิญกับสถานการณ์ที่ต้องตกอยู่ในสถานะผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา (อานนท์ ศรีบุญโรจน์, ททัทยาญจน์ กำเหนิดเพชร, 2557) ดังนั้นเพื่อเป็นหลักประกันให้คนพิการสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้อย่างทัดเทียมกับบุคคลทั่วไป กฎหมายที่เกี่ยวข้องและกระบวนการต่าง ๆ จึงจำเป็นต้องมีไว้เพื่อเป็นหลักประกันว่าคนพิการที่ถูกกล่าวหาหรือถูกพิพากษาว่าได้กระทำความผิดจะไม่ถูกเลือกปฏิบัติในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา (Handbook on Prisoners with Special Needs, 2009)

ซึ่งเมื่อพิจารณาภายใต้ระบบกฎหมายไทย คงมีเพียงประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาบัญญัติไว้ในมาตรา 13 วรรคสามว่า **“ในกรณีที่ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา จำเลย หรือพยานไม่สามารถพูดหรือได้ยิน หรือสื่อความหมายได้ และไม่มีล่ามภาษามือ ให้พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือศาล จัดล่ามภาษามือให้หรือจัดให้ถาม ตอบ หรือสื่อความหมายโดยวิธีอื่นที่เห็นสมควร”** อันเป็นบทบัญญัติในเรื่องของการจัดล่ามภาษามือให้แก่คนพิการประเภทที่ไม่สามารถพูดหรือได้ยิน หรือสื่อความหมายได้ และมาตรา 14 ที่คุ้มครองสิทธิผู้ถูกกล่าวหาที่วิกลจริตแต่ยังไม่ครบคลุมถึงผู้พิการทางจิตใจหรือพฤติกรรมที่ความสามารถในการต่อสู้คดีมีน้อยกว่าบุคคลธรรมดาเป็นต้น

“ในระหว่างทำการสอบสวน ไต่สวนมูลฟ้องหรือพิจารณา ถ้ามีเหตุควร เชื่อว่าผู้ต้องหา หรือจำเลยเป็นผู้วิกลจริตและไม่สามารถต่อสู้คดีได้ ให้พนักงานสอบสวนหรือศาล แล้วแต่กรณี สั่งให้พนักงานแพทย์ตรวจผู้นั้นเสร็จแล้วให้เรียกพนักงานแพทย์ผู้นั้นมาให้ถ้อยคำ หรือให้การว่าตรวจได้ผลประการใด

ในกรณีที่พนักงานสอบสวนหรือศาลเห็นว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นผู้วิกลจริตและ ไม่สามารถต่อสู้คดีได้ ให้งดการสอบสวน ไต่สวนมูลฟ้องหรือพิจารณาไว้จนกว่าผู้นั้นหายวิกลจริต หรือสามารถจะต่อสู้คดีได้ และให้มีอำนาจส่งตัวผู้นั้นไปยังโรงพยาบาลโรคจิตหรือมอบให้แก่ผู้อนุบาล ข้าหลวงประจำจังหวัดหรือผู้อื่นที่เต็มใจรับไปดูแลรักษาก็ได้ตามแต่จะเห็นสมควร

กรณีที่ศาลงดการไต่สวนมูลฟ้องหรือพิจารณาดังบัญญัติไว้ในวรรคก่อน ศาลจะสั่งจำหน่ายคดีเสียชั่วคราวก็ได้”

โดยในบทความนี้ผู้เขียนจะได้พิจารณาถึงการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นคนพิการ ตลอดจนอุปสรรคในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของคนพิการโดยแยกพิจารณาตามขั้นตอนการดำเนินคดีอาญาในชั้นสอบสวน และในชั้นพิจารณา ซึ่งจะได้พิจารณาในรายละเอียดดังต่อไปนี้

ข้อความคิดอันเป็นรากฐานในการคุ้มครองสิทธิคนพิการในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

สำหรับหลักการอันเป็นรากฐานสำคัญในการคุ้มครองสิทธิคนพิการในกระบวนการยุติธรรมทางอาญานั้นได้แก่แนวคิดในเรื่องสิทธิมนุษยชน ซึ่งก็คือสิทธิที่ทุกคนมีอยู่ในฐานะเป็นมนุษย์ (อุดมศักดิ์ สินธิพงษ์, 2553) ทั้งสิทธิในการดำรงชีวิตอยู่ในส่วนบุคคลและสิทธิในการอยู่ร่วมกันในสังคม สิทธิในความเป็นมนุษย์นั้น มีทั้งสิทธิตามกฎหมายและสิทธิที่มีอยู่โดยไม่ขึ้นอยู่กับบทบัญญัติของกฎหมาย แต่เป็นสิทธิที่เกิดจากมาตรฐานเพื่อความถูกต้อง ความเป็นธรรม หรือความยุติธรรม แต่เดิมสิทธิมนุษยชนจะกล่าวถึงในชื่ออื่น เช่น สิทธิในธรรมชาติ เป็นต้น สิทธิมนุษยชนจะครอบคลุมสิทธิต่าง ๆ ในการดำรงชีวิตของมนุษย์เพื่อให้มีชีวิตที่ดีในสังคม โดยหลักการอันถือได้ว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญของสิทธิมนุษยชนซึ่งจะได้พิจารณาในที่นี้ได้แก่ หลักการเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และหลักความเสมอภาคและการไม่เลือกปฏิบัติ

ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นั้นเป็นคุณค่าที่มีลักษณะเฉพาะอันสืบเนื่องมาจากความเป็นมนุษย์ และเป็นคุณค่าที่ผูกพันอยู่เฉพาะกับความเป็นมนุษย์เท่านั้นโดยไม่ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขอื่นใด เช่น เชื้อชาติ ศาสนา (บรรเจิด สิงคะเนติ, 2552) โดยแนวคิดในเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นี้ ได้รับการรับรองไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน กติการะหว่างประเทศ ตลอดจนความตกลงระหว่างประเทศหลายฉบับ

ซึ่งหากจะพิจารณาแนวความคิดในเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในมิติของสิทธิมนุษยชนคนพิการ ก็อาจกล่าวได้ว่า แม้ว่าคนพิการจะเกิดมาด้วยความบกพร่อง (หรือมีความบกพร่องภายหลังการเกิด) ในทางกายภาพ ทางสติปัญญา หรือทางจิตใจ แต่คนพิการก็มีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เท่าเทียมกับคนไม่พิการ อันเป็นคุณลักษณะที่ติดตัวมาตั้งแต่เกิดผู้ใดจะพรากหรือละเมิดมิได้ และจะต้องได้รับการปฏิบัติด้วยความเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ตามนัยนี้การเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของคนพิการจึงหมายถึง การไม่กระทำการใด ๆ อันมีลักษณะดูถูกเหยียดหยาม หรือลดทอนคุณค่าความเป็นมนุษย์ของคนพิการ

ส่วนหลักความเสมอภาคและการไม่เลือกปฏิบัติ นั้นนับเป็นหลักการที่มีความสำคัญประการหนึ่งต่อประเด็นการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน ซึ่งหลักความเสมอภาคและไม่เลือกปฏิบัตินี้เป็นหลักการที่สืบเนื่องมาจากข้อความคิดในเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ กล่าวคือ เมื่อมนุษย์เกิดมามีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เหมือนกัน (คุณลักษณะความเป็นมนุษย์) ย่อมจะต้องได้รับการปฏิบัติที่เท่าเทียมกัน ซึ่งความเสมอภาคหรือความเท่าเทียมกันเช่นนี้มิได้หมายความว่าทุกคนต้องได้รับเท่ากัน แต่หมายความว่า ในสถานการณ์ที่เหมือนกันจะต้องปฏิบัติต่อกันด้วยหลักการเดียวกัน ตามนัยนี้หากสถานการณ์ที่เหมือนกันหรือข้อเท็จจริงเดียวกันแต่ได้รับการปฏิบัติที่แตกต่างกัน หรือสถานการณ์หรือข้อเท็จจริงที่มีสาระสำคัญแตกต่างกันแต่ได้รับการปฏิบัติที่เหมือนกันย่อมถือได้ว่าเป็นการเลือกปฏิบัติ

โดยในทางกฎหมายสิทธิมนุษยชนนั้น หลักการไม่เลือกปฏิบัติมีสองนัย กล่าวคือ ประการแรกหมายถึง การห้ามปฏิบัติที่แตกต่าง ซึ่งหมายความว่า การดำเนินการใด ๆ ของรัฐอันเป็นการให้สิทธิหรือลดทอนสิทธิประโยชน์ใด ๆ ของประชาชนนั้นต้องปฏิบัติโดยอยู่บนพื้นฐานของความเท่าเทียมกัน และประการที่สองหมายถึง การกระทำอันมีลักษณะเป็นการยืนยัน อันได้แก่การปฏิบัติอันมีวัตถุประสงค์ในการส่งเสริมกลุ่มคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเป็นพิเศษเพื่อให้บุคคลกลุ่มดังกล่าวที่อยู่ในสถานะที่เสียเปรียบสามารถใช้สิทธิได้อย่างทัดเทียมกับบุคคลอื่น (วิชัย ศรีรัตน์, 2549)

ซึ่งเมื่อพิจารณาหลักความเสมอภาคและการไม่เลือกปฏิบัติในมิติของการคุ้มครองสิทธิคนพิการนั้น คนพิการในฐานะที่เป็นมนุษย์ ซึ่งมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เฉกเช่นเดียวกับบุคคลทุกคน ย่อมจะต้องได้รับการปฏิบัติในลักษณะที่เท่าเทียมกับบุคคลทั่วไปโดยอยู่บนพื้นฐานของการไม่เลือกปฏิบัติเพราะเหตุแห่งความพิการ

การรับรองสิทธิในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของคนพิการในกฎหมายระหว่างประเทศ

สำหรับสิทธิในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของคนพิการนั้นนับว่าเป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานที่สำคัญ ซึ่งได้รับการรับรองไว้ในตราสารระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องด้วยสิทธิมนุษยชนหลายฉบับ โดยปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights : UDHR) ข้อ 9 ได้ให้การรับรองว่า บุคคลใดจะถูกจับกุม กักขัง หรือเนรเทศตามอำเภอใจไม่ได้ และในข้อ 10 ยังได้ให้การรับรองต่อไปว่า ทุกคนย่อมมีสิทธิในความเสมอภาคอย่างเต็มที่ในการได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรมและเปิดเผยจากศาลที่อิสระและไม่ลำเอียงในการพิจารณากำหนดสิทธิและหน้าที่ของตนและข้อกล่าวหาอาญาใดต่อตน

นอกจากนี้กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights : ICCPR) ข้อ 14 ยังได้ให้การยอมรับถึงสิทธิของบุคคลในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมไว้ว่า บุคคลย่อมเสมอภาคในการพิจารณาของศาลและคณะตุลาการ ในการ

พิจารณาคดีอาญาซึ่งคนต้องหาว่ากระทำความผิด หรือการพิจารณาคดีเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของตน บุคคลทุกคนย่อมมีสิทธิได้รับการพิจารณาอย่างเปิดเผยและเป็นธรรม โดยบุคคลทุกคนซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิดอาญาย่อมจะต้องได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ตามกฎหมายว่ามีความผิด

โดยกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองยังได้กำหนดให้บุคคลทุกคนที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดมีสิทธิที่จะได้รับหลักประกันขั้นต่ำในการพิจารณาคดีอาญาอย่างเสมอภาคกัน กล่าวคือ

(1) สิทธิที่จะได้รับแจ้งโดยพลันซึ่งรายละเอียดเกี่ยวกับสภาพและเหตุแห่งความผิดที่ถูกกล่าวหา ในภาษาซึ่งบุคคลนั้นเข้าใจได้

(2) สิทธิที่จะมีเวลา และได้รับความสะดวกเพียงพอแก่การเตรียมการเพื่อต่อสู้คดี และติดต่อกับทนายความที่ตนเลือกได้

(3) สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาโดยไม่ชักช้าเกินความจำเป็น

(4) สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาต่อหน้าบุคคลนั้น และสิทธิที่จะต่อสู้คดีด้วยตนเอง หรือโดยผ่านผู้ช่วยเหลือทางกฎหมายที่ตนเลือก สิทธิที่บุคคลได้รับแจ้งให้ทราบถึงสิทธิในการมีผู้ช่วยเหลือทางกฎหมาย หากบุคคลนั้นไม่มีผู้ช่วยเหลือทางกฎหมาย ในกรณีใด ๆ เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมบุคคลนั้นมีสิทธิที่จะมีผู้ช่วยเหลือทางกฎหมายซึ่งมีการแต่งตั้งให้โดยปราศจากค่าตอบแทน ในกรณีที่บุคคลนั้นไม่สามารถรับภาระในการจ่ายค่าตอบแทน

(5) สิทธิที่จะซักถามพยานซึ่งเป็นปรปักษ์ต่อตน และขอให้เรียกพยานฝ่ายตนมาซักถามภายใต้เงื่อนไขเดียวกับพยานซึ่งเป็นปรปักษ์ต่อตน

(6) สิทธิที่จะได้รับความช่วยเหลือจากล่ามโดยไม่คิดมูลค่า หากไม่สามารถเข้าใจหรือพูดภาษาที่ใช้ในศาลได้

(7) สิทธิที่จะไม่ถูกบังคับให้เบิกความเป็นปรปักษ์ต่อตนเอง หรือให้รับสารภาพผิด

เมื่อพิจารณาถึงความตกลงระหว่างประเทศที่เกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของคนพิการโดยเฉพาะนั้น อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ ค.ศ. 2006 (Convention on the Rights of Persons with Disabilities : CRPD) ข้อ 13 ได้ให้การรับรองถึงสิทธิในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของคนพิการไว้อย่างชัดเจนว่าให้รัฐภาคีประกันการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมอย่างมีประสิทธิภาพสำหรับคนพิการบนพื้นฐานที่เท่าเทียมกับบุคคลอื่น ซึ่งรวมถึงการให้ความช่วยเหลือในเรื่องกระบวนการพิจารณาและความช่วยเหลือที่เหมาะสมตามวัย เพื่ออำนวยความสะดวกในการแสดงบทบาทของคนพิการในฐานะผู้มีส่วนร่วมโดยตรงและโดยอ้อม รวมทั้งในฐานะเป็นพยานในกระบวนการพิจารณาทางกฎหมายทั้งปวง รวมทั้งในขั้นตอนการสอบสวน และกระบวนการเบื้องต้นอื่น ๆ และเพื่อประกันการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมอย่างมีประสิทธิภาพสำหรับคนพิการให้รัฐภาคีส่งเสริมการฝึกอบรมที่เหมาะสมสำหรับผู้ทำงานในด้านกระบวนการยุติธรรม รวมถึงเจ้าหน้าที่ตำรวจและเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์

จากความตกลงระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องด้วยสิทธิมนุษยชนดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าประเด็นในเรื่องการคุ้มครองสิทธิของคนพิการในกระบวนการยุติธรรมนั้น เป็นเรื่องที่ได้รับการรับรองจากทั้งความตกลงระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องด้วยสิทธิมนุษยชนเป็นการทั่วไป และจากความตกลงที่เกี่ยวข้องด้วยการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของคนพิการเป็นการเฉพาะ ในฐานะที่คนพิการเป็นผู้ทรงสิทธิตามกฎหมาย (Subject of Law)

ปัญหาความสามารถในการดำเนินคดีอาญาของผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นคนพิการ

จากการสำรวจของกรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการพบว่าประเทศไทยมีคนพิการจำนวน 1,725,601 คน คิดเป็นร้อยละ 2.62 ของประชากรทั้งประเทศ (ศูนย์ข้อมูลคนพิการและเทคโนโลยีสารสนเทศ กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ, ข้อมูล ณ วันที่ 31 ธันวาคม, 2559) แต่อย่างไรก็ดีในส่วนของข้อมูลคนพิการที่ตกเป็นผู้ถูกกล่าวหาว่าเป็นผู้กระทำความผิดทางอาญานั้นในปัจจุบันกลับยังไม่มีหน่วยงานใด ๆ ทั้งในส่วนของภาครัฐและภาคเอกชนเก็บข้อมูลสถิติในการที่ผู้พิการถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดทางอาญาไว้อย่างชัดเจน แต่ในปัจจุบันนั้นพบว่าผู้ถูกกล่าวหาที่มีความพิการทางจิตใจหรือพฤติกรรมได้กระทำความผิดทางอาญาเพิ่มมากขึ้น

แม้คนพิการโดยส่วนใหญ่มักจะตกเป็นผู้เสียหายมากกว่าตกเป็นผู้ถูกกล่าวหาในการกระทำความผิดทางอาญา แต่เนื่องจากความพิการทางด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อาจส่งผลให้ผู้พิการตกเป็นบุคคลผู้กระทำความผิดทางอาญาได้ การคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหา จึงถือเป็นเรื่องสำคัญและจำเป็นที่ต้องมีหลักการพื้นฐานซึ่งผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นคนพิการจะต้องได้รับความคุ้มครองอย่างถูกต้องและเหมาะสม เนื่องจากเมื่อคนพิการตกอยู่ในสถานะผู้ถูกกล่าวหาไม่ว่าจะในฐานะผู้ต้องหา หรือในฐานะจำเลย คนพิการย่อมมีความแตกต่างจากบุคคลทั่วไป อาทิ ความสามารถในการมองเห็น การได้ยิน การสื่อความหมาย การเคลื่อนไหว หรือความสามารถในการรับรู้หรือเข้าใจข้อเท็จจริงที่อาจมีน้อยกว่าบุคคลอื่น

โดยเมื่อคนพิการต้องตกอยู่ในสถานะเป็นผู้ถูกกล่าวหาแล้ว ดังนั้นเพื่อให้การดำเนินกระบวนการวิธีพิจารณาคดีอาญาเป็นไปด้วยความยุติธรรม การมีบทบัญญัติที่ให้การคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นคนพิการจึงเป็นเรื่องที่ไม่อาจมองข้ามไปได้ ทั้งนี้เพื่อให้สิทธิของผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นคนพิการนั้นได้รับความคุ้มครองเทียบเท่ากับผู้ถูกกล่าวหาที่มีสภาพร่างกายปกติ อีกทั้งการมีมาตรการเฉพาะในการช่วยเหลือคนพิการในแต่ละประเภทตามความต้องการจำเป็นพิเศษนั้นทำให้กระบวนการยุติธรรมทางอาญาสามารถอำนวยความสะดวกอย่างแท้จริงให้กับผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นคนพิการได้อีกด้วย

แต่อย่างไรก็ดี ภายใต้ระบบกฎหมายไทยในปัจจุบันยังมีเพียงแต่บทบัญญัติที่ให้การคุ้มครองผู้พิการทางการได้ยินและสื่อความหมายในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเท่านั้น ด้วยการกำหนดให้ต้องจัดหาล่ามภาษามือให้ในกรณีที่ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา จำเลย หรือพยานไม่สามารถพูดหรือได้ยิน หรือสื่อความหมายได้ โดยมีได้มีการกล่าวถึงมาตรการเฉพาะที่ให้การคุ้มครองความพิการประเภทอื่นในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาแต่อย่างใด โดยจะได้อีกตัวอย่างถึงปัญหาในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของความพิการแต่ละประเภท ดังนี้

1. ความพิการทางร่างกายหรือการเคลื่อนไหว ความพิการประเภทนี้ไม่มีประเด็นปัญหาถึงความเข้าใจในข้อกล่าวหา หากแต่สภาพปัญหา คือ การที่ไม่สามารถเคลื่อนไหวร่างกายได้ตามปกติก่อให้เกิดความบกพร่องในการดำเนินกระบวนการพิจารณาทั้งในชั้นสอบสวนและชั้นพิจารณา เช่น การมาให้ปากคำในชั้นสอบสวน และความไม่สะดวกในการเข้าร่วมกระบวนการพิจารณาในชั้นศาล จนอาจเป็นอุปสรรคทำให้ไม่สามารถปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ที่ว่าห้ามศาลพิจารณาคดีลับหลังจำเลย ดังที่ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 172 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาว่า **“การพิจารณาและสืบพยานในศาล ให้ทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย เว้นแต่บัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น”** เป็นต้น หากใช้วิธีการดำเนินกระบวนการพิจารณาเช่นเดียวกับบุคคลทั่วไปก็อาจส่งผลกระทบต่อสุขภาพของคนพิการได้ อาทิ กรณีที่มีการสั่งขังระหว่างการสอบสวน หรือการสั่งขังระหว่างการพิจารณา ซึ่งการสั่งขังดังกล่าวอาจจะก่อให้เกิดผลกระทบต่อสุขภาพของผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางร่างกายหรือการเคลื่อนไหวได้ ทั้งนี้หากการคุมขังไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ในการดำเนินกระบวนการพิจารณาแล้ว ก็ควรมีบทบัญญัติที่ให้ความคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางร่างกายหรือการเคลื่อนไหวได้รับ

การปล่อยตัวชั่วคราวโดยวิธีพิเศษ โดยอาจจะกำหนดหลักเกณฑ์หรือเงื่อนไขในการปล่อยตัวชั่วคราวให้แตกต่างกับการปล่อยตัวชั่วคราวของบุคคลทั่วไป และเพิ่มสิทธิในการที่จะได้รับความช่วยเหลือจากนายความ เป็นกรณีพิเศษ

2. ความพิการทางการเห็น ถือว่าเป็นข้อบกพร่องที่มีส่วนสำคัญในการทำให้การดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาไม่สามารถดำเนินไปได้อย่างปกติอย่างเช่นกรณีผู้ที่มีร่างกายสมบูรณ์ กล่าวคือ โดยหลักการทั่วไปในการพิจารณาคดีอาญาต้องพิจารณาคดีต่อหน้าและเปิดเผย ซึ่งปัญหาในกรณีนี้อาจพอจำแนกออกได้เป็น 2 ประการ กล่าวคือ

ก) ในชั้นสอบสวนของพนักงานสอบสวน เนื่องจากสาเหตุที่พนักงานสอบสวนต้องทำการบันทึกการสอบปากคำ ในการสอบปากคำผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางการเห็นนั้น แม้ผู้ที่พิการทางการเห็นจะสามารถรับรู้และเข้าใจข้อกล่าวหาที่ตนได้ถูกกล่าวหาก็ตาม แต่การให้การรับรองในข้อเท็จจริงที่ผู้ต้องหาได้ให้ปากคำแก่พนักงานสอบสวนนั้น เมื่อพนักงานสอบสวนได้ทำการอ่านและบันทึกข้อเท็จจริงที่ผู้ต้องหาให้ไว้แล้ว การรับรองได้ว่าข้อเท็จจริงที่ผู้ถูกกล่าวหาได้ให้การไว้แก่พนักงานสอบสวนนั้นเป็นความจริงตามที่ได้ให้ปากคำไว้ นั้น เป็นปัญหาที่สมควรมีบทบัญญัติของกฎหมายเพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นคนพิการทางสายตาโดยการสร้างหลักประกันในการคุ้มครองสิทธิในชั้นสอบสวนให้แก่ผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นคนพิการทางการเห็น แม้ผู้ถูกกล่าวหาจะเป็นคนพิการทางการเห็นจนไม่สามารถมองเห็นถึงการดำเนินคดีที่เกิดขึ้นกับตนก็ตาม

ข) ในชั้นพิจารณาคดี เวลาเบิกความต่อหน้าศาล แม้บทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 172 จะได้วางหลักไว้ว่าการพิจารณาจะต้องกระทำโดยเปิดเผยและต่อหน้าจำเลย ซึ่งในส่วนของคนพิการประเภทนี้ การพิจารณาโดยเปิดเผยและต่อหน้าจำเลยย่อมไม่อาจทำได้ ดังนั้นการพิจารณาคดีในส่วนนี้จำเลยควรได้รับความช่วยเหลือเป็นกรณีพิเศษ โดยต้องมีบทบัญญัติของกฎหมายที่คุ้มครองสิทธิสำหรับคนพิการทางการเห็นในชั้นศาลไว้เป็นการเฉพาะ

3. ความพิการทางการได้ยินหรือสื่อความหมาย แม้จะมีบทบัญญัติที่ให้การคุ้มครองไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาแล้วก็ตาม แต่ในการดำเนินกระบวนการพิจารณาทางอาญาต่อคนพิการในประเภทดังกล่าว รัฐสมควรบัญญัติกฎหมายให้การคุ้มครองสิทธิเป็นกรณีพิเศษ เพราะแม้จะมีบทบัญญัติให้ความช่วยเหลือในส่วนนายความ และการให้มีล่ามภาษามือแล้ว แต่เนื่องจากผู้พิการบางคนได้ฝึกฝนการใช้ภาษามือขึ้นเองทำให้ภาษามือที่ผู้พิการใช้ไม่ใช่ภาษามือที่เป็นมาตรฐาน ทั้งนี้อาจส่งผลถึงความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนในการสื่อความหมายและกระทบถึงความเข้าใจของผู้พิการทางการได้ยินหรือสื่อความหมายได้

4. ความพิการทางจิตใจหรือพฤติกรรม แม้จะมีบทบัญญัติที่ให้การคุ้มครองไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 14 ให้การรับรองและคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นคนพิการประเภทนี้ แต่ในปัจจุบันความพิการประเภทนี้เป็นเรื่องที่พิสูจน์ได้ยากถึงความสามารถในการดำเนินคดีทั้งในชั้นสอบสวนและพิจารณา แม้ผู้ถูกกล่าวหาจะมีความพิการทางจิตใจหรือพฤติกรรมก็ตาม แต่บทบัญญัติในปัจจุบันยังไม่ได้มีการแยกแยะในการดำเนินคดีแก่ผู้ถูกกล่าวหาที่มีความพิการทางจิตใจหรือพฤติกรรมที่ยังมีความสามารถในการรับรู้และเข้าใจข้อกล่าวหาได้ อีกทั้งยังไม่มีบทบัญญัติแห่งกฎหมายใดบัญญัติถึงวิธีการดำเนินกระบวนการพิจารณาแก่ผู้พิการที่ไม่สามารถรับรู้และเข้าใจข้อกล่าวหาไว้อย่างชัดเจน จึงควรมีการบัญญัติกฎหมายเพื่อให้มีการบังคับใช้อย่างเหมาะสมและอาจนำมาเป็นเหตุในการยกเว้นโทษให้คนพิการประเภทดังกล่าว

5. ความพิการทางสติปัญญาหรือการเรียนรู้ เนื่องจากบุคคลดังกล่าวมีความแตกต่างจากบุคคลทั่วไปในด้านการเรียนรู้และพัฒนาการทางสมอง ซึ่งความพิการทางสติปัญญาได้แก่ การที่บุคคลมีข้อจำกัดในการปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม ซึ่งเป็นผลมาจากการมีพัฒนาการช้ากว่าปกติ หรือมีระดับเขาว์ปัญญาต่ำกว่าบุคคลทั่วไป โดยความผิดปกตินั้นแสดงก่อนอายุ 18 ปี

(ประกาศกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เรื่อง ประเภทและหลักเกณฑ์ความพิการ พ.ศ. 2552, ข้อ 8) ตามนัยนี้ผู้พิการประเภทนี้จะมีสติปัญญาตลอดจนความสามารถในการรับรู้และเข้าใจข้อเท็จจริง เทียบเท่ากับเด็ก แต่ในปัจจุบันยังไม่มีกฎหมายใดให้การรับรองและคุ้มครองการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญา คดีอาญากับคนพิการทางสติปัญญาเช่นเดียวกับการดำเนินคดีอาญากับผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นเด็กโดยเฉพาะ จึง อาจทำให้ผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาไม่ได้รับการคุ้มครองสิทธิในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา อย่างแท้จริง เช่น การสอบปากคำผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาในชั้นเจ้าพนักงานสอบสวนก็มิได้มีการ กำหนดให้ต้องมีนักสังคมสงเคราะห์หรือนักจิตวิทยาเข้าร่วมสอบสวนในการสอบสวนผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการ ทางสติปัญญา หรือในชั้นพิจารณาคดีในศาลผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาก็อาจต้องเผชิญหน้า โดยตรงกับคู่ความ หรือแม้แต่การรับฟังถ้อยคำของผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาของผู้พิพากษา ก็ อาจมีปัญหาในการชั่งน้ำหนักพยาน เป็นต้น

แนวทางในการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นคนพิการในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

แม้บทบัญญัติของประเทศไทยในปัจจุบันจะให้การรับรองและคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยใน การดำเนินคดีทางอาญามากกว่าในอดีต แต่อย่างไรก็ตามการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นคนพิการใน กระบวนการยุติธรรมทางอาญานั้น ยังไม่มีบทบัญญัติที่คุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นคนพิการครบทุก ประเภท จึงได้มีข้อพิจารณาเพื่อเป็นแนวทางในการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายเพื่อให้ผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นคนพิการ ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้รับการคุ้มครองอย่างแท้จริง ดังนี้

1. ความพิการทางร่างกายหรือการเคลื่อนไหว

ปัญหาที่เกิดขึ้นในการดำเนินคดีทางอาญากับผู้ถูกกล่าวหาที่มีความพิการทางร่างกายทั้งในชั้น สอบสวนและในชั้นพิจารณาคดีนั้น คงมีเพียงปัญหาในเรื่องของความไม่เหมาะสมของสภาพร่างกายเมื่อผู้ถูก กล่าวหาจะต้องมาให้ปากคำต่อเจ้าพนักงานหรืออัยการในการเบิกความต่อศาล

ในชั้นสอบสวน การให้ความช่วยเหลือพิเศษแก่ผู้ต้องหาที่มีความพิการทางร่างกายหรือการ เคลื่อนไหว โดยควรเพิ่มเติมบทบัญญัติของกฎหมายในประเด็นดังต่อไปนี้

1. เสนอให้มีการเพิ่มเติมในเรื่องของสิทธิการมีทนายความตั้งแต่ในชั้นสอบสวนเพื่อคุ้มครองสิทธิใน การต่อสู้คดีและให้การช่วยเหลือพิเศษแก่จำเลยที่มีความพิการทางร่างกาย
2. เสนอให้มีการเพิ่มเติมเงื่อนไขเกี่ยวกับการได้รับการปล่อยตัวชั่วคราวโดยพิจารณาความพิการเป็น สำคัญ

ในชั้นพิจารณา ผู้เขียนเห็นว่าควรเพิ่มเติมหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้

1. ควรจัดให้มีการทำคำให้การเป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อให้เกิดความสะดวกในการพิจารณาคดีอาญา
2. ควรจัดให้มีการนำระบบการประชุมทางจอภาพ (VDO Conference) มาใช้ในคดีอาญา เพื่ออำนวยความสะดวกมิให้ผู้ถูกกล่าวหาต้องเดินทางไกลมาศาลทำให้เสียเวลาและค่าใช้จ่ายจำนวนมากและเป็นการ ช่วยเหลือพิเศษวิธีการหนึ่งแก่จำเลยที่มีความพิการทางร่างกายหรือการเคลื่อนไหว ซึ่งการนำระบบประชุม จอภาพ VDO Conference มาใช้ในกรณีที่จำเลยมีเหตุจำเป็นเกี่ยวกับสภาพร่างกายย่อมจะช่วยแก้ปัญหาการ พิจารณาคดีลับหลังจำเลย

2. ความพิการทางการเห็น

ในชั้นสอบสวน พิจารณาเห็นควรให้เพิ่มเติมบทบัญญัติดังต่อไปนี้

1. ควรจัดให้มีผู้เชี่ยวชาญทางด้านอักษรเบรลล์เพื่อให้ผู้ถูกกล่าวหาสามารถตรวจสอบคำให้การที่ตนได้ให้ไว้กับพนักงานสอบสวนในชั้นสอบปากคำ

2. ควรอนุญาตให้บุคคลที่ผู้ต้องหาไว้ใจเข้าฟังการสอบสวนเพื่อเป็นการสร้างหลักประกันในการคุ้มครองสิทธิในการต่อสู้คดี

ในชั้นพิจารณา เห็นว่าควรเพิ่มเติมบทบัญญัติดังต่อไปนี้

1. การนำระบบ VDO Conference มาใช้เพราะเพิ่มความสะดวกให้แก่จำเลยที่เป็นคนพิการทางการมองเห็น

2. ควรเพิ่มเติมบทบัญญัติการคุ้มครองสิทธิในการต่อสู้คดีโดยให้หลักประกันในสิทธิการมีทนายความต่อผู้ถูกกล่าวหาที่มีความพิการทางการมองเห็นเพื่อการต่อสู้คดีได้รับความคุ้มครองอย่างสมบูรณ์

3. ควรจัดให้มีสถานที่คุมขังที่มีสภาพเหมาะสมสำหรับคนพิการประเภทดังกล่าว

3. ความพิการทางการได้ยินหรือการสื่อความหมาย

ในชั้นสอบสวน ควรเพิ่มเติมบทบัญญัติในประเด็นดังต่อไปนี้

1. ควรมีการเพิ่มเติมบทบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิการมีทนายความตั้งแต่ในชั้นสอบสวน

2. ควรมีการเพิ่มเติมบทบัญญัติเกี่ยวกับการคุ้มครองความลับในการแปลระหว่างผู้ต้องหากับทนายความ

3. ควรเปิดโอกาสให้มีบุคคลที่ผู้ต้องหาไว้ใจเข้ารับฟังการสอบสวน

ในชั้นพิจารณา เห็นว่าควรเพิ่มเติมบทบัญญัติเกี่ยวกับ

1. ควรมีการบัญญัติกฎหมายลำดับรองกำหนดคุณสมบัติของล่ามภาษามือที่สามารถสื่อสารภาษามือทางกฎหมายไว้โดยเฉพาะ

2. ควรมีการเพิ่มเติมบทบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิการมีทนายความและเป็นสิทธิอันจะสละไม่ได้

4. ความพิการทางจิตใจหรือพฤติกรรม

ในชั้นสอบสวน เห็นควรเพิ่มเติมบทบัญญัติดังต่อไปนี้

1. ควรมีการบัญญัติกฎหมายลำดับรอง ที่ใช้เป็นหลักเกณฑ์ในการประเมินความสามารถในการต่อสู้คดีในชั้นสอบสวน

2. ควรมีการจัดทำแบบประเมินขั้นต้นในการประเมินความสามารถในการต่อสู้คดีของผู้ต้องหา

3. ควรมีการเพิ่มเติมบทบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิการมีทนายความและเป็นสิทธิอันจะสละไม่ได้ตั้งแต่ในชั้นสอบสวน

4. ควรมีการจัดสถานที่ที่ใช้ในการควบคุมผู้ต้องหาประเภทนี้เหมาะสม

ในชั้นพิจารณา เห็นว่าควรเพิ่มเติมบทบัญญัติดังต่อไปนี้

1. ควรมีการบัญญัติกฎหมายลำดับรอง ที่ใช้เป็นหลักเกณฑ์ในการประเมินความสามารถในการต่อสู้คดี

2. ควรมีการเพิ่มเติมบทบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิการมีทนายความและเป็นสิทธิอันจะสละไม่ได้

3. ควรมีการจัดสถานที่ที่ใช้ในการควบคุมผู้ต้องหาประเภทนี้เหมาะสม

4. ในกรณีที่มีการให้การของจำเลยที่เป็นคนพิการประเภทนี้ควรจัดให้มีการถามปากคำผ่านจิตแพทย์หรือนักจิตวิทยา

5. ความพิการทางสติปัญญาหรือการเรียนรู้

ในขั้นสอบสวน ควรเพิ่มเติมบทบัญญัติในประเด็นดังต่อไปนี้

1. ควรนำบทบัญญัติที่ใช้กับเด็กและเยาวชนมาใช้บังคับกับผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญา
ในขั้นสอบสวนโดยอนุโลม

2. ควรมีการเพิ่มเติมบทบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิการมีทนายความและเป็นสิทธิอันจะสละไม่ได้

3. ควรนำแบบทดสอบเพื่อประเมินความสามารถในการต่อสู้คดีอันจะเป็นการคุ้มครองสิทธิในการต่อสู้คดีของผู้ถูกกล่าวหาที่มีความพิการทางสติปัญญาหรือการเรียนรู้ตั้งแต่ในขั้นตอนแรก เพื่อนำไปสู่การคุ้มครองอย่างสมบูรณ์และใช้วิธีการอย่างเหมาะสม

ในขั้นพิจารณา เห็นควรเพิ่มเติมบทบัญญัติในประเด็นดังต่อไปนี้

1. ควรนำบทบัญญัติที่ใช้กับเด็กและเยาวชนมาใช้บังคับกับผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นคนพิการทางสติปัญญา
ในขั้นพิจารณาคดีในศาลโดยอนุโลม

2. ควรมีการเพิ่มเติมบทบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิการมีทนายความและเป็นสิทธิอันจะสละไม่ได้

3. ควรมีการจัดสถานที่ที่ใช้ในการควบคุมผู้ต้องหาประเภทนี้ให้เหมาะสม

4. ในกรณีที่มีการให้การของจำเลยที่เป็นคนพิการประเภทนี้ควรจัดให้มีการถามปากคำผ่านจิตแพทย์หรือนักจิตวิทยา

บทสรุป

การคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นคนพิการนั้นนับว่าเป็นประเด็นที่มีความสำคัญในฐานะที่เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของคนพิการในอันที่จะได้รับการรับรองและคุ้มครองโดยกฎหมาย เพราะเมื่อคนพิการต้องเผชิญกับสถานการณ์ที่ตกเป็นผู้ถูกกล่าวหาและเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาซึ่งเป็นกระบวนการที่มีความสลับซับซ้อนและอาจส่งผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของคนพิการแล้ว แต่ในขณะที่ความสามารถในการต่อสู้คดีของคนพิการนั้นมีอยู่อย่างจำกัดอันเป็นผลมาจากความไม่สมบูรณ์ของสภาพร่างกาย จิตใจ หรือสติปัญญา ด้วยเหตุนี้จึงจำเป็นอยู่เองที่กฎหมายจะต้องให้การคุ้มครองคนพิการในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาไว้เป็นการเฉพาะ โดยรับรองถึงมาตรการจำเป็นพิเศษให้เหมาะสมกับผู้ถูกกล่าวหาในแต่ละประเภทความพิการ

สำหรับประเทศไทยนั้น แม้ว่าภายใต้ระบบกฎหมายไทยจะได้ให้การคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นคนพิการแล้วก็ตาม หากแต่ก็ยังจำกัดอยู่แต่เฉพาะความพิการบางประเภทเท่านั้น ได้แก่ ความพิการทางการได้ยินหรือสื่อความหมาย โดยไม่ครอบคลุมถึงความพิการประเภทอื่น ๆ ด้วย ด้วยเหตุนี้จึงจำเป็นที่จะต้องมีการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาให้ขยายปริมาณผลในการคุ้มครองผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นคนพิการให้ครอบคลุมความพิการทุกประเภท โดยคำนึงถึงความต้องการจำเป็นพิเศษของความพิการในแต่ละประเภทด้วย

นอกจากจะต้องมีการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายแล้ว ประเทศไทยยังจะต้องให้ความสำคัญกับการฝึกอบรมและทำความเข้าใจกับผู้ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในทุกกระดับ ไม่ว่าจะเป็น เจ้าพนักงานสอบสวน ทนายความ อัยการ ผู้พิพากษา ให้เข้าใจและมีมุมมองเกี่ยวกับคนพิการในกระบวนการยุติธรรมทางอาญามากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังสมควรที่จะต้องมีการจัดทำคู่มือหรือแนวทางในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่มีคนพิการเข้ามาเกี่ยวข้อง ทั้งนี้เพื่อให้คนพิการสามารถต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่และได้รับการคุ้มครองสิทธิในฐานะที่เป็นผู้กล่าวหาได้อย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

- กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966, (16 ธันวาคม 1966). ที่ประชุมสมัชชาแห่งสหประชาชาติ สมัยสามัญ. ข้อมติที่ 2200A (XXI).
- ข้อมูลสถิติคนพิการ ที่มา ศูนย์ข้อมูลคนพิการและเทคโนโลยีสารสนเทศ กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ. (2559).
- บรรเจิด สิงคะเนติ. (2552). หลักพื้นฐานของสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ ค.ศ. 1948, (10 ธันวาคม 1948). ที่ประชุมสมัชชาแห่งสหประชาชาติ สมัยสามัญ สมัยที่ 3. ข้อมติที่ 217 (III)A.
- ประกาศกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เรื่อง ประเภทและหลักเกณฑ์ความพิการ พ.ศ. 2552, (29 พฤษภาคม 2552). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 126 ตอนพิเศษ 77ง, หน้า 2.
- ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, (10 มิถุนายน 2478). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 52 ตอน 0ก, หน้า 598.
- วิชัย ศรีรัตน์. (2549). พัฒนาการของสิทธิมนุษยชน. *ดุสิตพาห*, 48(3). 23-48.
- อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ ค.ศ. 2006, (13 ธันวาคม 2006). ที่ประชุมสมัชชาแห่งสหประชาชาติ สมัยสามัญ สมัยที่ 61. ข้อมติที่ 61/106.
- อานนท์ ศรีบุญโรจน์, หทัยกาญจน์ กำเหนิดเพชร. สิทธิในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของผู้พิการทางสติปัญญา. *วารสารวิทยาลัยราชสุดาเพื่อการวิจัยและพัฒนาคนพิการ*, ปีที่ 10 ฉบับที่ 13. 107-125.
- อุดมศักดิ์ สินธิพงษ์. (2553). สิทธิมนุษยชน. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- United Nations Office Drugs and Crime, Handbook on Prisoners with Special Needs. 2009.